

**O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYA BOZORINI
RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TAJRIBADAN
FOYDALANISH**

Mukhamadjanova Madina Rustamovna

E-mail: madina.rustamovna18@mail.ru

Polsha Respublikasi Elchixonasi, Konsullik Bo'limi Xodimi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda islomiy moliya bozorini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida xalqaro tajribadan foydalanish imkoniyatlari tadqiq etilgan. Tadqiqotda Malayziya, Indoneziya va Turkiyaning islomiy moliya tizimini rivojlantirish bo'yicha institutsional, huquqiy, tartibga solish va Shariat boshqaruvi mexanizmlari qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekistonda 2026-yilda islomiy banklar va “islomiy darcha”lar faoliyatini litsenziyalash, ikki pog'onali Shariat boshqaruvini joriy etish, soliq neytralligini ta'minlash hamda islomiy kapital bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar o'rganilgan. Tadqiqot natijalari Malayziyaning markazlashgan Shariat boshqaruvi, Indoneziyaning bosqichma-bosqich strategik rejalashtirish va mahsulot standartlashtirish tajribasi hamda Turkiyaning an'anaviy va ishtirok bankchiligi parallel faoliyat yuritadigan modeli O'zbekiston uchun turli jihatdan amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Maqolada xalqaro tajribani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish emas, balki O'zbekistonning huquqiy, institutsional va iqtisodiy sharoitlariga moslashtirish zarurligi asoslangan. Natijada O'zbekistonda islomiy moliya bozorini rivojlantirishning institutsional, normativ-huquqiy, soliq, kadrlar va raqamli infratuzilma yo'nalishlari bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: islomiy moliya, islomiy bank, Shariat boshqaruvi, xalqaro tajriba, Malayziya, Indoneziya, Turkiya, sukuk, islomiy darcha, soliq neytralligi, O'zbekiston.

Аннотация: В статье исследуются возможности использования международного опыта в процессе формирования и развития рынка

исламских финансов в Узбекистане. Проведен сравнительный анализ институциональных, правовых, регуляторных механизмов и механизмов шариатского управления, применяемых в Малайзии, Индонезии и Турции. Особое внимание уделено современным реформам в Узбекистане, включая лицензирование исламских банков и «исламских окон», формирование двухуровневой системы шариатского управления, обеспечение налоговой нейтральности и развитие исламского рынка капитала. В исследовании показано, что централизованная система шариатского управления Малайзии, стратегическое планирование и стандартизация исламских банковских продуктов в Индонезии, а также модель параллельного функционирования традиционного и исламского банковского сектора в Турции могут иметь практическое значение для Узбекистана. При этом международный опыт не должен механически переноситься в национальную практику, а должен адаптироваться с учетом правовых, институциональных и экономических особенностей Узбекистана. На основе проведенного анализа сформулированы предложения по совершенствованию институциональной и нормативно-правовой базы, налогового регулирования, подготовки кадров, цифровой инфраструктуры и развития исламского рынка капитала.

Ключевые слова: *исламские финансы, исламский банкинг, шариатское управление, международный опыт, Малайзия, Индонезия, Турция, сукук, исламское окно, налоговая нейтральность, Узбекистан.*

Abstract: *This article examines the possibilities of utilizing international experience in developing the Islamic finance market in Uzbekistan. The study provides a comparative analysis of the institutional, legal, regulatory and Shariah governance mechanisms applied in Malaysia, Indonesia and Türkiye. Particular attention is given to recent reforms in Uzbekistan, including the licensing of Islamic banks and “Islamic windows”, the establishment of a two-tier Shariah governance framework, tax neutrality and the development of the Islamic capital market. The*

findings demonstrate that Malaysia’s centralized Shariah governance model, Indonesia’s strategic approach to Islamic banking development and product standardization, and Türkiye’s model of parallel development of conventional and participation banking provide relevant lessons for Uzbekistan. At the same time, international practices should not be directly copied but adapted to Uzbekistan’s legal, institutional and economic conditions. Based on the comparative analysis, the article develops recommendations concerning institutional and regulatory development, tax neutrality, human capital, digital infrastructure and Islamic capital market development.

Keywords: *Islamic finance, Islamic banking, Shariah governance, international experience, Malaysia, Indonesia, Türkiye, sukuk, Islamic window, tax neutrality, Uzbekistan.*

Kirish

So’nggi yillarda islomiy moliya jahon moliya tizimining alohida segmenti sifatida rivojlanib, bank xizmatlari bilan bir qatorda kapital bozori, sukuk, takaful, islomiy investitsiya fondlari va raqamli moliyaviy xizmatlarni ham qamrab olmoqda. Xalqaro valyuta jamg’armasi islomiy moliyaning moliyaviy inklyuziyani kengaytirish, kichik va o’rta biznesni moliyalashtirish hamda infratuzilmaga investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini alohida qayd etadi¹.

Islomiy moliyaning an’anaviy moliyadan asosiy farqlaridan biri moliyaviy operatsiyalarning Shariat tamoyillariga muvofiqligi bilan bog’liq bo’lib, bunda foizga asoslangan moliyalashtirish, haddan tashqari noaniqlik va spekulativ operatsiyalar cheklanadi. Shu bilan birga, islomiy moliya faqat diniy ehtiyojlarni qondirish vositasi sifatida emas, balki real iqtisodiyot bilan bog’langan moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish vositasi sifatida ham ko’rilmoqda. O’zbekiston Markaziy banki ham 2026-yilda Malayziya bilan hamkorlik doirasida

¹ Kammer, A., Norat, M., Piñón-Farah, M. A., Prasad, A., Towe, C. M., Zeidane, Z. *Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options*. IMF Staff Discussion Note No. 15/05. International Monetary Fund, 2015.

islomiy moliyani faqat diniy omil sifatida emas, balki mijozlar va biznes uchun qo'shimcha qiymat yaratadigan moliyaviy tizim sifatida rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan.

O'zbekistonda islomiy moliya bozorini rivojlantirish masalasi ayniqsa 2026-yilda yangi bosqichga ko'tarildi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2026-yil 29-iyundan islomiy banklar va “islomiy darcha”lar faoliyati uchun maxsus litsenziyalash mexanizmlari, ikki pog'onali Shariat boshqaruvi va soliq neytralligi bilan bog'liq yangi huquqiy mexanizmlar joriy etildi. Shuningdek, islomiy kapital bozorining uchinchi bosqich sifatida shakllantirilishi, jumladan, sukuk bo'yicha maxsus qonunchilikni rivojlantirish masalalari ilgari surilmoqda.

Bunday sharoitda O'zbekiston uchun islomiy moliyani “noldan” yaratishdan ko'ra, xalqaro tajribada shakllangan institutsional va regulyativ mexanizmlarni chuqur o'rganish muhimdir. Xususan, Malayziya islomiy moliyaning markazlashgan Shariat boshqaruvi va rivojlangan huquqiy infratuzilmasi bilan, Indoneziya strategik yo'l xaritalari va mahsulot standartlashtirish mexanizmlari bilan, Turkiya esa an'anaviy va ishtirok bankchiligi parallel faoliyat yuritadigan modeli bilan alohida ahamiyatga ega.

Maqolaning **maqsadi** — Malayziya, Indoneziya va Turkiyaning islomiy moliya bozorini rivojlantirish bo'yicha tajribasini qiyosiy tahlil qilish hamda ushbu tajribadan O'zbekistonda foydalanishning institutsional va amaliy yo'nalishlarini ishlab chiqishdan iborat.

Maqolaning **vazifalari** quyidagilardan iborat:

- islomiy moliya bozorini rivojlantirishning asosiy institutsional omillarini aniqlash;
- Malayziya tajribasidagi Shariat boshqaruvi va huquqiy mexanizmlarni o'rganish;
- Indoneziyaning strategik rejalashtirish va mahsulotlarni standartlashtirish tajribasini tahlil qilish;

- Turkiyaning parallel bank tizimi tajribasini baholash;
- O’zbekistonda islomiy moliya bozorining hozirgi institutsional holatini o’rganish;
- xalqaro tajribani O’zbekiston sharoitiga moslashtirish bo’yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning metodologik asosini qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, institutsional tahlil, kontent-tahlil va umumlashtirish usullari tashkil etadi.

Qiyosiy tahlil orqali Malayziya, Indoneziya va Turkiyada islomiy moliyaning shakllanishi, huquqiy tartibga solinishi, Shariat boshqaruvi, bank mahsulotlari va strategik rivojlanish mexanizmlari o’rganildi.

Tizimli yondashuv asosida islomiy moliya bozori faqat bank sektoridan iborat emas, balki quyidagi o‘zaro bog‘liq elementlardan tashkil topgan tizim sifatida ko‘rib chiqildi:

1. islomiy banklar;
2. “islomiy darcha”lar;
3. islomiy kapital bozori;
4. sukuk;
5. takaful;
6. islomiy investitsiya fondlari;
7. Shariat boshqaruvi;
8. soliq va buxgalteriya tizimi;
9. prudensial nazorat;
10. inson kapitali va ilmiy infratuzilma.

Tadqiqotning axborot bazasini O’zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Malayziya Bank Negara Malaysia, Indoneziya Financial Services Authority (OJK), Turkiya Participation Banks Association (TKBB), Xalqaro valyuta jamg’armasi

(IMF), Islomiy moliyaviy xizmatlar kengashi (IFSB) hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning rasmiy materiallari tashkil etadi.

IFSB islomiy bank, kapital bozori va takaful sektorlarida prudensial standartlar va yo’riqnomalarni ishlab chiqadigan xalqaro standartlashtiruvchi tashkilot sifatida faoliyat yuritadi. O’zbekiston Markaziy banki 2026-yilda IFSB bilan milliy tartibga solish tizimida xalqaro standartlardan foydalanish va Shariat kengashini shakllantirish masalalarini muhokama qilgan.

Natijalar

2.1. Malayziya tajribasi: markazlashgan Shariat boshqaruvi va kompleks institutsional model

Malayziya bugungi kunda islomiy moliya bozorini institutsional jihatdan shakllantirish bo’yicha muhim xalqaro tajribaga ega davlatlardan biridir. Mamlakatda islomiy moliya rivojining asosiy xususiyati — uning alohida bank mahsulotlari darajasida emas, balki yaxlit moliyaviy ekotizim sifatida shakllantirilganidir.

Malayziyada islomiy moliyaning rivojlanishi 1980-yillardan boshlangan bo’lib, Bank Negara Malaysia tomonidan tartibga solish, Shariat boshqaruvi, prudensial nazorat va bozor infratuzilmasi bosqichma-bosqich shakllantirilgan. O’zbekiston Markaziy bankining 2026-yilgi ma’lumotlarida ham Malayziyada islomiy moliya rivojlanishi 1983-yildan boshlanganligi qayd etiladi.

Malayziya tajribasining eng muhim elementlaridan biri **Shariah Advisory Council (SAC)** institutidir. Bank Negara Malaysia huzuridagi Shariat maslahat kengashi 1997-yilda tashkil etilgan bo’lib, islomiy moliyaviy faoliyat bo’yicha mamlakatdagi eng yuqori Shariat vakolatiga ega organ sifatida faoliyat yuritadi².

Mazkur mexanizm islomiy moliya mahsulotlarini ishlab chiqish jarayonida Shariat talablari bo’yicha yagona yondashuvni ta’minlashga xizmat qiladi. SACning

² Bank Negara Malaysia. *Shariah Advisory Council*. Central Bank of Malaysia.

qarorlari islomiy moliyaviy tashkilotlar tomonidan mahsulotlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishda muhim manba hisoblanadi.

Malayziyada Shariat boshqaruvi faqat maslahat berish bilan cheklanmaydi. Bank Negara Malaysia 2019-yilda Shariah Governance bo'yicha maxsus siyosiy hujjatni qabul qilib, Shariat masalalarini banklarning biznes va risk strategiyalari bilan yanada integratsiya qilishni maqsad qilgan³.

Malayziyaning yana bir muhim jihati — islomiy moliyani alohida, parallel va to'liq izolyatsiyalangan tizim sifatida emas, balki mavjud moliya tizimi bilan birgalikda rivojlantirishidir. Mamlakatda islomiy banklar va an'anaviy banklar bir vaqtning o'zida faoliyat yuritadi. Shu sababli mijozlar uchun moliyalashtirish mahsulotlarini tanlash imkoniyati kengayadi.

Bank Negara Malaysia ma'lumotlariga ko'ra, Malayziyada islomiy moliya uchun alohida huquqiy baza ham shakllantirilgan. Jumladan, Islamic Financial Services Act 2013 islomiy moliya institutlarini, to'lov tizimlarini va islomiy pul bozori hamda valyuta bozorini tartibga solishning muhim huquqiy asoslaridan biridir⁴.

Demak, Malayziya tajribasidan O'zbekiston uchun quyidagi jihatlar muhim hisoblanadi:

- markaziy darajadagi Shariat maslahat kengashi;
- bank darajasida Shariat boshqaruvi;
- islomiy moliyaviy mahsulotlarni standartlashtirish;
- maxsus huquqiy baza;
- prudensial nazorat;
- soliq va buxgalteriya masalalarini oldindan tartibga solish;
- islomiy moliya bozorini kapital bozori va takaful bilan integratsiya qilish.

O'zbekiston uchun ayniqsa markazlashgan Shariat boshqaruvi tajribasi dolzarbdir. Chunki mamlakatda 2026-yildan boshlab ikki pog'onali Shariat

³ Bank Negara Malaysia. *Policy Document on Shariah Governance*. Kuala Lumpur, 2019.

⁴ Bank Negara Malaysia. *Islamic Financial Services Act 2013*. Central Bank of Malaysia.

boshqaruvini shakllantirish bo'yicha yondashuv belgilangan bo'lib, u Markaziy bank va tijorat banklari darajasidagi tegishli institutlarni nazarda tutadi.

2.2. Indoneziya tajribasi: strategik rejalashtirish va mahsulotlarni standartlashtirish

Indoneziya islomiy moliya bozorini rivojlantirishda aholining katta qismi musulmon bo'lishidan tashqari, davlat siyosati, strategik rejalashtirish va moliyaviy regulyatorlarning faol ishtiroki bilan ajralib turadi.

Indoneziya Financial Services Authority — OJK tomonidan 2023–2027-yillarga mo'ljallangan **Roadmap for the Development and Strengthening of Indonesian Islamic Banking (RP3SI)** ishlab chiqilgan. Mazkur yo'l xaritasi islomiy bank sektorini mustahkamlash va raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

Yo'l xaritasida beshta asosiy yo'nalish belgilangan:

1. islomiy banklar strukturasi va barqarorligini mustahkamlash;
2. raqamlashtirishni jadallashtirish;
3. islomiy banklarning o'ziga xos xususiyatlarini kuchaytirish;
4. islomiy banklarning milliy iqtisodiyotga hissasini oshirish;
5. tartibga solish, litsenziyalash va nazoratni kuchaytirish.

Bu tajribaning O'zbekiston uchun muhim jihati shundaki, islomiy moliya bozorining rivojlanishi faqat qonun qabul qilish bilan cheklanmaydi. U aniq **rivojlanish strategiyasi va yo'l xaritasi** asosida amalga oshiriladi.

Indoneziyada Shariat boshqaruviga ham katta e'tibor qaratilgan. OJKning yo'l xaritasida Shariat boshqaruvi tizimini kuchaytirish, mahsulotlar bo'yicha qo'llanmalar ishlab chiqish, banklarning o'ziga xos Shariat mahsulotlarini rivojlantirish va mutaxassislar malakasini oshirish alohida yo'nalish sifatida belgilangan.

OJK tomonidan murabaha, musharaka, mudaraba, salam, istisna kabi mahsulotlar bo'yicha maxsus yo'riqnomalar ishlab chiqilishi ham

standartlashtirishga bo’lgan yondashuvni ko’rsatadi. 2025-yilgi OJK ma’lumotlarida murabaha, salam va boshqa Shariat mahsulotlari bo’yicha alohida qo’llanmalar ishlab chiqilgani qayd etilgan.

Indoneziya tajribasida yana bir muhim jihat — **raqamlashtirish**. Zamonaviy islomiy bank modeli raqamli xizmatlar, fintech, elektron to’lovlar va masofaviy bank xizmatlaridan foydalanishni rivojlantirishga yo’naltirilgan.

Bu O’zbekiston uchun alohida ahamiyatga ega. Chunki O’zbekiston Markaziy banki 2026-yilda raqamli islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini ham o’rganayotganini ma’lum qilgan.

Shunday qilib, Indoneziya tajribasi O’zbekistonga uchta asosiy saboq beradi:

birinchidan, islomiy moliya bozorini rivojlantirish bo’yicha 5–10 yillik aniq yo’l xaritasini shakllantirish;

ikkinchidan, asosiy islomiy moliya mahsulotlari bo’yicha standart va amaliy qo’llanmalarni ishlab chiqish;

uchinchidan, islomiy moliyani raqamli moliya va fintech ekotizimi bilan integratsiya qilish.

2.3. Turkiya tajribasi: an’anaviy va ishtirok bankchiligining parallel rivojlanishi

Turkiya tajribasi O’zbekiston uchun o’ziga xos ahamiyatga ega. Chunki mamlakatda islomiy moliya “participation banking” — ishtirok bankchiligi nomi ostida rivojlantirilgan.

Turkiyada ishtirok bankchiligining institutsional shakllanishi 1980-yillarga borib taqaladi. IMF ma’lumotlariga ko’ra, 1983-yilda foizsiz bank xizmatlarini ko’rsatadigan maxsus moliya uylari faoliyatini qonuniylashtirishga qaratilgan qaror qabul qilingan va 1985-yilda birinchi maxsus moliya uyi tashkil etilgan⁵.

⁵ International Monetary Fund. *Ensuring Financial Stability in Countries with Islamic Banking — Country Case Studies: Turkey*. IMF Country Report, 2017.

Turkiya tajribasining asosiy xususiyati — islomiy va an’anaviy banklarning bir xil moliyaviy tizim doirasida faoliyat yuritishidir.

IMF ma’lumotlarida Turkiyadagi ishtirok banklari an’anaviy moliya institutlari bilan parallel faoliyat yuritishi qayd etilgan. Ishtirok moliya sektori tarkibida banklar, sukuk bozori va takaful yo’nalishlari mavjud bo’lib, ishtirok bankchiligi ushbu sektorning asosiy qismini tashkil qilgan⁶.

Turkiya Participation Banks Association tomonidan ishlab chiqilgan strategik hujjatlarda esa sektorni rivojlantirishning asosiy yo’nalishlari sifatida mahsulotlar diversifikatsiyasi, boshqaruv, raqamlashtirish, inson kapitali va standartlashtirish masalalariga e’tibor qaratilgan.

Turkiya modelining O’zbekiston uchun ahamiyati shundaki, islomiy moliya tizimini mavjud an’anaviy bank tizimiga qarama-qarshi qo’yish shart emas. Aksincha, ikki tizimning parallel faoliyati orqali bozorning turli segmentlaridagi mijozlarning ehtiyojlarini qondirish mumkin.

Bunda “islomiy darcha” modeli ham muhim ahamiyatga ega. O’zbekistonning 2026-yildagi yangi yondashuvida ham islomiy banklar bilan bir qatorda “islomiy darcha”lar faoliyatini litsenziyalash ko’zda tutilgan.

O’zbekistonda islomiy moliya bozorining hozirgi holati

O’zbekistonda islomiy moliyani rivojlantirish so’nggi yillarda bosqichma-bosqich institutsional tus olmoqda. Dastlab mikromoliyalashtirish segmentida Shariat tamoyillariga mos mahsulotlar paydo bo’lgan bo’lsa, keyingi bosqichda islomiy bank faoliyatining huquqiy asoslari shakllantirilmoqda.

Markaziy bankning 2026-yil avgust oyidagi ma’lumotlariga ko’ra, O’zbekistonda islomiy banklar va “islomiy darcha”larni litsenziyalash, maxsus soliqqa tortish tartibini shakllantirish hamda ikki pog’onali Shariat boshqaruvini joriy etish bo’yicha amaliy ishlar olib borilmoqda.

⁶ International Monetary Fund. *Ensuring Financial Stability in Countries with Islamic Banking — Country Case Studies: Turkey*. IMF Country Report, 2017.

2026-yilgi Silk Road Finance & Technology Forum doirasida Markaziy bank O’zbekistonda islomiy moliya bozorining uch bosqichli shakllanish modelini qayd etdi:

- birinchi bosqich — islomiy mikromoliyalashtirish;
- ikkinchi bosqich — islomiy bankchilik;
- uchinchi bosqich — islomiy kapital bozori.

Bu yondashuv O’zbekiston uchun bozorni bosqichma-bosqich shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, 2026–2030-yillarga mo’ljallangan islomiy moliya bozorini rivojlantirish yo’l xaritasini ishlab chiqishda Markaziy bank, IFSB, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Soliq qo’mitasi, sug’urta tashkilotlari, banklar, mikromoliya tashkilotlari va boshqa manfaatdor tomonlar ishtirok etmoqda.

Bu jarayonda xalqaro tajribadan foydalanishning ahamiyati ayniqsa yuqori. Chunki O’zbekiston oldida faqat banklarni tashkil etish emas, balki ularning barqaror ishlashi uchun to’liq ekotizim yaratish vazifasi turibdi.

Muhokama

4.1. Xalqaro tajribalarni qiyosiy baholash

O’rganilgan uch davlat tajribasini quyidagi mezonlar bo’yicha umumlashtirish mumkin:

Mezoni	Malayziya	Indoneziya	Turkiya	O’zbekiston uchun ahamiyati
Shariat boshqaruvi	Markazlashgan SAC	Ko’p pog’onal tizim	Banklar va maslahat institutlari	Markaziy va bank darajasidagi boshqaruv
Strategik rejalashtirish	Uzoq muddatli	Yo’l xaritalari	Sektor strategiyasi	2026–2030 yo’l xaritasini kuchaytirish
Bank modeli	Dual tizim	Dual tizim	Parallel tizim	Islomiy bank + “islomiy darcha”

Mezoni	Malayziya	Indoneziya	Turkiya	O'zbekiston uchun ahamiyati
Mahsulotlar	Keng diversifikatsiya	Standartlashtirilgan	Diversifikatsiyalangan	Mahsulot qo'llanmalarini yaratish
Kapital bozori	Rivojlangan sukuk bozori	Rivojlanayotgan sukuk bozori	Sukuk mavjud	Sukuk bozorini shakllantirish
Raqamlashtirish	Yuqori	Strategik ustuvor yo'nalish	Strategik yo'nalish	Digital Islamic Banking
Kadrlar	Ixtisoslashgan	Sertifikatlash va ta'lim	Professional sektor	Milliy kadrlar tizimi
Regulyator roli	Kuchli	Kuchli	Kuchli	Markaziy bank koordinatsiyasi

Jadvaldan ko'rinadiki, ushbu davlatlarning tajribasi bir-birini takrorlamaydi. Malayziya ko'proq **institutsional va Shariat boshqaruvi**, Indoneziya **strategik rejalashtirish va mahsulot standartlashtirish**, Turkiya esa **parallel bank tizimi va bozor integratsiyasi** nuqtayi nazaridan muhim tajriba beradi.

Shuning uchun O'zbekiston uchun bitta davlat modelini to'liq ko'chirishdan ko'ra, “kombinatsiyalashgan model”dan foydalanish maqsadga muvofiq.

4.2. O'zbekiston uchun institutsional model

O'zbekiston sharoitida islomiy moliya bozorini rivojlantirish uchun uch darajali institutsional modelni shakllantirish mumkin.

Birinchi daraja — davlat va regulyator darajasi

Markaziy bank huzurida islomiy moliya bo'yicha Shariat kengashi, tegishli normativ bazani ishlab chiqish va prudensial nazorat mexanizmlari shakllantirilishi lozim.

Bu jihat Malayziya tajribasiga yaqin bo'lib, yagona metodologik yondashuvni ta'minlash imkonini beradi.

Ikkinchi daraja — moliya institutlari

Tijorat banklarida Shariat kengashlari yoki Shariat maslahatchilari faoliyati yo'lga qo'yilishi, mahsulotlar bo'yicha ichki Shariat nazorati tizimi shakllantirilishi lozim.

Uchinchi daraja — bozor infratuzilmasi

Sukuk, takaful, islomiy investitsiya fondlari, fintech va islomiy mikromoliya tashkilotlarini yagona ekotizimga birlashtirish zarur.

Bunday model O'zbekistonda islomiy moliyani faqat bank sektori doirasida emas, balki kengroq moliyaviy tizim sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

4.3. Soliq va huquqiy neytrallik masalasi

Islomiy moliya bozorining rivojlanishida soliq tizimi alohida ahamiyatga ega. Chunki ayrim islomiy moliyaviy bitimlarda aktivni sotib olish va keyinchalik mijozga sotish yoki ijaraga berish kabi qo'shimcha operatsiyalar mavjud.

IMF tadqiqotlarida islomiy va an'anaviy moliyalashtirishning iqtisodiy jihatdan ekvivalent operatsiyalariga turlicha soliq yondashuvi islomiy moliyaning raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkinligi qayd etilgan. Shu sababli soliq tizimi operatsiyaning shakliga emas, uning iqtisodiy mazmuniga ham e'tibor qaratishi va ortiqcha tranzaksiya soliqlaridan kelib chiqadigan nomutanosibliklarni kamaytirishi kerak.⁷

O'zbekistonda bu masalaning dolzarbligi 2026-yildagi yangi qonunchilikda soliq neytralligi mexanizmlarining joriy etilishi bilan yanada oshgan.

Bunda xalqaro tajribadan kelib chiqib quyidagi tamoyilni shakllantirish mumkin:

Iqtisodiy mazmuni bir xil bo'lgan an'anaviy va islomiy moliyaviy operatsiyalar soliq nuqtayi nazaridan asossiz ravishda turlicha tartibda soliqqa tortilmasligi kerak.

Mazkur yondashuv islomiy moliyaning bozor sharoitidagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

4.4. Islomiy kapital bozorini rivojlantirish

⁷ International Monetary Fund. *Ensuring Financial Stability in Countries with Islamic Banking — Country Case Studies: Turkey*. IMF Country Report, 2017.

Islomiy banklarning rivojlanishi bilan bir qatorda sukuk bozorini shakllantirish ham muhim. Sukuk davlat va korporativ tashkilotlar uchun uzoq muddatli moliyalashtirish manbasini diversifikatsiya qilishi mumkin. IMF ham islomiy moliya tizimida sukuk bozorlarini chuqurlashtirish, Shariatga mos likvidlik instrumentlarini rivojlantirish va tegishli huquqiy infratuzilmani yaratish zarurligini ta’kidlaydi⁸.

Malayziyada sukuk bozori islomiy kapital bozorining muhim qismi sifatida rivojlangan bo’lsa, Indoneziya va Turkiyada ham sukuk davlat va xususiy sektor moliyalashtirish instrumentlaridan biri sifatida qo’llanmoqda.

O’zbekiston uchun sukukning ahamiyati quyidagi yo’nalishlarda namoyon bo’lishi mumkin:

- davlat infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish;
- xususiy korxonalar kapitalini jalb qilish;
- banklarning uzoq muddatli resurs bazasini diversifikatsiya qilish;
- xorijiy investorlarni jalb qilish;
- yashil va barqaror moliyalashtirish instrumentlarini rivojlantirish.

O’zbekiston Markaziy banki 2026-yilgi ma’lumotida islomiy kapital bozori rivojlanishning uchinchi bosqichi sifatida ko’rilayotganini va sukuk bo’yicha alohida qonunchilik ishlab chiqilayotganini qayd etgan.

4.5. Inson kapitali va ilmiy infratuzilma

Xalqaro tajriba shuni ko’rsatadiki, islomiy moliya bozorini faqat qonunchilik orqali rivojlantirib bo’lmaydi. Malakali mutaxassislar ham muhim omil hisoblanadi. Islomiy moliya bo’yicha mutaxassis bir vaqtning o’zida moliya, bank ishi, Shariat, huquq, buxgalteriya va risk-menejment masalalarini tushunishi kerak.

⁸ Kammer, A., Norat, M., Piñón-Farah, M. A., Prasad, A., Towe, C. M., Zeidane, Z. *Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options*. IMF Staff Discussion Note No. 15/05. International Monetary Fund, 2015.

O'zbekiston Markaziy banki va IFSB o'rtasidagi 2026-yilgi muzokaralarda ham malakali kadrlar tayyorlash, maxsus treninglar va amaliy seminarlar tashkil etish masalalari muhim yo'nalish sifatida ko'rsatilgan.

Shu sababli O'zbekiston oliy ta'lim tizimida quyidagi yo'nalishlarni rivojlantirish maqsadga muvofiq:

- “Islomiy moliya”;
- “Islomiy bank ishi”;
- “Shariat va moliya”;
- “Islomiy kapital bozori”;
- “Islomiy moliyada risk-menejment”;
- “Islomiy moliya auditi”.

Bundan tashqari, Markaziy bank, tijorat banklari va oliy ta'lim muassasalari hamkorligida professional sertifikatlash tizimini shakllantirish mumkin.

O'zbekiston uchun taklif va tavsiyalar

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O'zbekistonda islomiy moliya bozorini rivojlantirish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin.

1. Yagona Shariat boshqaruvi standartlarini shakllantirish

Malayziya tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda islomiy moliya operatsiyalari bo'yicha yagona metodologik yondashuvni ta'minlaydigan markaziy Shariat instituti faoliyatini kuchaytirish lozim.

2. Islomiy moliya mahsulotlarini standartlashtirish

Murabaha, ijara, musharaka, mudaraba, salam va istisna kabi mahsulotlarning huquqiy va amaliy qo'llash mexanizmlari bo'yicha standart hujjatlar ishlab chiqilishi kerak.

3. 2026–2030-yillar yo'l xaritasini kompleks ekotizim asosida shakllantirish

Yo’l xaritasida faqat banklar emas, balki sukuk, takaful, fintech, mikromoliya, investitsiya fondlari va inson kapitali rivojlanish ko’rsatkichlari ham aks ettirilishi maqsadga muvofiq.

4. Soliq neytralligini chuqurlashtirish

Islomiy moliyaviy bitimlarning iqtisodiy mazmunidan kelib chiqib, ortiqcha qo’shilgan qiymat solig’i yoki boshqa tranzaksiya soliqlarining yuzaga kelishiga yo’l qo’ymaslik kerak.

5. “Islomiy darcha”lar orqali bozorni bosqichma-bosqich kengaytirish

Barcha banklarni qisqa muddatda to’liq islomiy bankka aylantirishdan ko’ra, mavjud banklar tarkibida “islomiy darcha”larni rivojlantirish bozorni sinovdan o’tkazish va mijozlar talabini aniqlash imkonini beradi.

6. Sukuk bozorini bosqichma-bosqich rivojlantirish

Dastlab davlat tomonidan suveren sukuk emissiyasi uchun huquqiy va texnik mexanizmlarni shakllantirish, keyinchalik korporativ sukuk bozorini rivojlantirish mumkin.

7. Raqamli islomiy moliyani rivojlantirish

Indoneziya va Malayziya tajribalaridan kelib chiqib, mobil ilovalar, fintech, raqamli identifikatsiya va avtomatlashtirilgan Shariat muvofiqligi nazoratini rivojlantirish mumkin.

8. Ilmiy-amaliy markaz tashkil etish

Islomiy moliya bo’yicha milliy ilmiy-tadqiqot markazi tashkil etilib, Markaziy bank, oliy ta’lim muassasalari, banklar va xalqaro tashkilotlar o’rtasida ilmiy hamkorlikni kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, O’zbekistonda islomiy moliya bozorini rivojlantirish uchun xalqaro tajribadan foydalanish muhim institutsional imkoniyatlarni yaratadi. Biroq xalqaro tajribani to’liq va mexanik ravishda

ko'chirish o'rniga, uning O'zbekistonning huquqiy, iqtisodiy va institutsional sharoitlariga mos keladigan elementlarini tanlab olish zarur.

Malayziya tajribasi, avvalo, markazlashgan Shariat boshqaruvi, maxsus huquqiy baza va islomiy moliyani kompleks ekotizim sifatida shakllantirish nuqtayi nazaridan muhimdir. Bank Negara Malaysia huzuridagi Shariat maslahat kengashining institutsional roli Shariat bo'yicha yagona yondashuvni ta'minlash mexanizmi sifatida e'tiborga loyiqdir.

Indoneziya tajribasi strategik rejalashtirish, yo'l xaritalari, mahsulotlarni standartlashtirish, raqamlashtirish va inson kapitalini rivojlantirish jihatidan O'zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega. OJKning 2023–2027-yillarga mo'ljallangan yo'l xaritasi islomiy bank sektorini bir nechta o'zaro bog'liq yo'nalishlarda rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi.

Turkiya tajribasi esa an'anaviy va ishtirok bankchiligining parallel faoliyat yuritishi, islomiy bank xizmatlarini mavjud moliyaviy tizim bilan integratsiya qilish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan sektor strategiyasini shakllantirish jihatidan O'zbekiston uchun dolzarbdir.

O'zbekistonda 2026-yildan islomiy banklar va “islomiy darcha”larni litsenziyalash, ikki pog'onali Shariat boshqaruvi va soliq neytralligi kabi mexanizmlarning joriy etilishi mamlakatda islomiy moliyaning institutsional rivojlanishi uchun yangi bosqichni boshlab berdi.

Shu bilan birga, islomiy moliya bozorining uzoq muddatli rivojlanishi faqat bank sektoriga bog'liq emas. Sukuk bozori, takaful, islomiy investitsiya fondlari, raqamli moliya, professional kadrlar va Shariat boshqaruvi bir-biri bilan uzviy bog'langan holda rivojlantirilishi lozim.

Umuman olganda, O'zbekiston uchun **Malayziyaning institutsional va Shariat boshqaruvi tajribasi + Indoneziyaning strategik va standartlashtirish mexanizmlari + Turkiyaning parallel bank tizimi tajribasi** asosida milliy modelni shakllantirish mumkin. Bunday yondashuv islomiy moliyani faqat

muayyan mijozlar guruhiga xizmat qiladigan segment sifatida emas, balki O'zbekiston moliya tizimining diversifikatsiyasiga, moliyaviy inklyuziyaga va real sektorni moliyalashtirishga xizmat qiluvchi qo'shimcha mexanizm sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Kammer, A., Norat, M., Piñón-Farah, M. A., Prasad, A., Towe, C. M., Zeidane, Z. *Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options*. IMF Staff Discussion Note No. 15/05. International Monetary Fund, 2015.
- [2] Bank Negara Malaysia. *Shariah Advisory Council*. Central Bank of Malaysia.
- [3] Bank Negara Malaysia. *Policy Document on Shariah Governance*. Kuala Lumpur, 2019.
- [4] Bank Negara Malaysia. *Islamic Financial Services Act 2013*. Central Bank of Malaysia.
- [5] International Monetary Fund. *Ensuring Financial Stability in Countries with Islamic Banking — Country Case Studies: Turkey*. IMF Country Report, 2017.
- [6] International Monetary Fund. *Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options — Tax Policy*. IMF Staff Discussion Note, 2015.
- [7] Otoritas Jasa Keuangan. *Roadmap for the Development and Strengthening of Indonesian Islamic Banking (RP3SI) 2023–2027*. Jakarta, 2023.
- [8] Otoritas Jasa Keuangan. *Roadmap Pengembangan dan Penguatan Perbankan Syariah Indonesia 2023–2027*. Jakarta, 2023.
- [9] Otoritas Jasa Keuangan. *Pedoman Produk Pembiayaan Murabahah, Salam, Istishna', Mudarabah va Musyarakah*. Jakarta, 2023–2025.
- [10] Participation Banks Association of Türkiye (TKBB). *Participation Banking Strategy Update Report 2021–2025*. Istanbul.

[11] Participation Banks Association of Türkiye (TKBB). *Participation Banking Strategy Document 2015–2025*. Istanbul.

[12] Participation Banks Association of Türkiye (TKBB). *Participation Banks 2024 Sector Report*. Istanbul.

[13] Islamic Financial Services Board (IFSB). *Islamic Financial Services Board — Standards and Publications*. Kuala Lumpur.

[14] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Study Tour of the Uzbekistan Delegation on Islamic Finance, Regulation, and Ecosystem Development*. 15 July 2025.

[15] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Central Bank and IFSB Discuss Draft Roadmap for Developing Islamic Finance Industry in Uzbekistan*. 7 May 2026.

[16] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Prospects for Cooperation with Malaysia on the Development of Islamic Finance*. 25 August 2026.

[17] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Silk Road Finance & Technology Forum: Uzbekistan Builds a Three-Stage Islamic Finance Market*. August 2026.

[18] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Central Bank and IFSB Discuss Cooperation on the Development of Islamic Finance*. August 2026.

[19] Central Bank of the Republic of Uzbekistan. *Prospects for Developing Digital Islamic Banking*. 3 September 2026.

[20] IMF. *The Behavior of Conventional and Islamic Bank Deposit Returns in Malaysia and Turkey*. IMF Working Paper, 2011.